

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

I Peter Pans fotspår - växter för lek på förskolegården

In the trace of Peter Pan - vegetation for play at a pre-schoolyard

Tina Johansson

I Peter Pans fotspår

- Växter på en förskolegård
- In the trace of Peter Pan
- vegetation for play at a pre-schoolyard

Tina Johansson

Handledare: Märit Jansson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Björn Wiström, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, G2E - Trädgårdsingenjör: design – kandidatprogram

Kurskod: EX0847

Program: Trädgårdsingenjör: design - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: Tina Johansson. Tomtvy över en blivande förskolegård

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Växter, förskolegård, funktion, Peter Pan, fantasi, slitstarka växter, grön lekmiljö, barn

Förord

Jag vill rikta ett stort, varmt tack till min handledare Märith Jansson för uppmuntran, goda råd och inspiration. Du har visat ett outtröttligt engagemang och intresse, TACK!

Tack också till Cecilia Palmér för att du tog dig tid att diskutera växtmaterialet med mig. Det var till stor hjälp och verkar vara ett aldrig sinande intresse för oss båda.

Sammanfattning

Intresset för den här studien har byggts på genom åren. Barn och unga har alltid engagerat mig och mitt tidigare arbete som lärare och förskolelärare har gett mig god insikt i barns lekutveckling och lärande. Därför blev det naturligt för mig att engagera mig i barns utemiljöer efter tre år på utbildningen till Trädgårdsingenjör på SLU i Alnarp.

Avsikten med studien har varit att undersöka vilket växtmaterial som är tillräckligt slitstarkt för att fungera på en förskolegård och vilken funktion vegetationen får i förhållande till barns lek. Två inventeringar av vegetation på förskolegårdar utfördes och ligger, tillsammans med litteratur i ämnet, till grund för ett gestaltungsförslag till en förskolegård som ska byggas på Närlunda i Helsingborgs stad. Studien behandlar därför även forskning kring hur en bra lek miljö för barn byggs upp och vilka aspekter som är viktiga att ta hänsyn till i en gestaltungsprocess för att designa en intressant lek miljö.

Resultatet visar att det inventerade växtmaterialet, både lignoser och perenner, verkar ha god slitstyrka, men studien är för liten för att ge en säker bild. Jag har därför valt att ta stöd av andras undersökningar av vegetation i lek miljöer, för att skapa en mer förankrad växtlista till mitt gestaltungsförslag.

Abstract

Interest in this study has been built on over the years. Children and young people have always engaged me and my previous work as a teacher and preschool teacher has given me good insight into children's play development and learning. Therefore, it became natural for me to get involved in children's outdoor environments after three years of training for the Garden Engineer at SLU in Alnarp.

The purpose of the study was to investigate which plant material is sufficiently durable to function in a preschool and what function the vegetation has in relation to children's play. Two inventories of vegetation in preschools were carried out and, together with literature on the subject, formed the basis for a design proposal for a preschool to be built in the city of Helsingborg. The study therefore also deals with research on how a good play environment for children is built up and what aspects are important to take into account in a design process for designing an interesting play environment.

The results show that the inventive plant material, both lignoses and perennials, appears to have good abrasion resistance, but the study is too small to give a safe picture. I have therefore chosen to take support from others' studies of vegetation in play environments, in order to create a more anchored plant list for my design proposal.

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	6
2. Syfte/Mål	8
2.1 Frågeställningar	8
2.2 Avgränsning	8
2.3 Bildmaterial	8
3. Förskolegården som plats och utmaning	9
3.1 Lekmiljöns uppbyggnad	10
3.2 Naturliga material i lekmiljöer	11
3.2.1 Slitstark vegetation	11
4. Metod	15
4.1 Växtinventering av förskolegårdar	15
4.2 Gestaltningsuppdraget	15
4.3 Närlunda förskolegård - riktlinjer och regelverk	17
4.4 Gestaltningsprocessen	18
5. Resultat	19
5.1 Växtinventering på förskolegårdar	19
5.1.1 Förskolegård 1	19
5.1.2 Förskolegård 2	21
5.2 Markmaterial och topografi	24
5.3 Gestaltningsförslaget	25
5.3.1 Illustrationsplan	26
5.3.2 Den trygga zonen - Tingeling	27
5.3.3 Den vidlyftiga zonen - Kapten Krok	27
5.3.4 Den vilda zonen - Landet Ingenstans	28
5.3.5 Koncept- Peter Pan och Landet Ingenstans	29
5.3.6 Växtlista - Gestaltningsförslaget	34
6. Diskussion	38
6.1 Växters tålighet och funktion	38
6.2 Gestaltning av lekmiljöer	39
6.3 Växtval	40
6.4 Metoddiskussion	41
6.5 Vidare forskning	41
7. Slutsats	42
8. Källförteckning	43

1. Bakgrund

Det är en rådande trend att fler människor flyttar in till våra städer, vilket bidrar till att de gröna ytorna där ofta minskar till följd av förtätning. Kylin & Bodelius (2015) konstaterar att barn är en grupp som får minskad tillgång till gröna miljöer i stadsrummet, trots all forskning kring hur det påverkar barns utveckling och hälsa negativt. Även platser som är speciellt byggda för barns lek, som förskolegårdars och lekmiljöers varande ifrågasätts. Det finns inga lagstadgade direktiv kring varken storlek eller tillblivelse, utan är upp till varje kommun att skapa riktlinjer som reglerar de aspekterna i utformningen av barns lekmiljöer, vilket får till följd att friytan på exempelvis förskolegårdar varierar kraftigt i landets kommuner (Kylin & Bodelius, 2015).

Förskolan med tillhörande förskolegård är numera den plats som de flesta barn i ålder 1-5 år tillbringar mest vaken tid på. Förskolegården kan därför ses som en av de viktigaste och mest intressanta grönyttorna att planera i en stad. Utmaningen att göra den till en spännande plats för barns lek och upptäckarglädje blir därmed stor, både ur design- och växtperspektiv. Kylin (2004) menar att hela stadsmiljön borde utformas ur ett barnperspektiv, istället för att begränsa barns varande till specifika platser. Utomhus får barnen chans till grupplek i högre grad och möjligheter till ett ökat engagemang i leken. Barnen blir deltagande och mer involverade i lek utomhus och därmed ges goda förutsättningar till mer välmående barn (Masiulonis & Cummins, 2017).

Mårtensson (2004) har kommit fram till att utomhusmiljöer för lek behöver erbjuda en variation för att bli lyckad, ett resultat som även Jansson (2015) styrker. Lekmiljön behöver vara inspirerande för barns fantasi så att de kan se möjligheter till både fartfylld och lugn lek, där öppna platser möts av mer intima och skapar en dynamik som inbjuder till lek. Miranda, Larrea, Muela & Barandiaran (2017) påvisar att skolgårdar är undervärderade i läroplanerna och att lekmöjligheterna där ofta är begränsade. Ytan används inte i sin fulla potential utan är till största delen utformad för olika bollspel som tar stor plats i anspråk och minskar möjligheterna till spontana lekmöjligheter bland natur och växtlighet.

Vegetation är ett av flera element som bör användas för att utforma stimulerande miljöer där barn gärna vistas, leker och rör sig (Mårtensson, 2013). Idag finns det väldigt lite forskning på vilka växter som är lämpliga att använda i lekmiljöer och på förskolegårdar. Vegetation på förskolegårdar utsätts för intensivt slitage och behöver därför vara tålig, det vill säga barn ska kunna leka bland växterna utan att de tar för stor skada. Felaktiga växtval leder dels till att lekmöjligheter försvinner, men också till att förskolegårdarna ser tråkiga ut ganska snabbt. Gröna miljöer stimulerar barns fantasi och kan fylla olika funktioner i en utemiljö som främjar deras hälsa och utveckling (Mårtensson, 2013). Eftersom allt fler barn växer upp i städer, bli det ännu viktigare med barnvänliga gröna miljöer där, för att visa på betydelsen av växter och grönska för hälsa och välbefinnande. Du värnar om det du skapar en relation till, och både vi och kommande generationer behöver värna om vår miljö. Om en grön förskolegård kan bidra till att bygga upp ett intresse för växter och natur, kan det vara början till en insikt om att det finns en grön värld som är värd att bevara (Jansson, Gunnarsson, Mårtensson, Andersson, 2014). Ett annat argument för att anlägga gröna förskolegårdar är växternas olika funktioner för att skapa goda lekmiljöer. Vegetation kan

hjälpa till att stimulera olika sinnen, locka till rörelse eller bidra till utmaningar. Växtdelar kan även fungera som lekmaterial och vegetation ger möjlighet till olika utrymmen i en lekmiljö.

Utöver inventering av växter på förskolegårdar, har jag fått förmånen att delta i projekteringen av en förskolegård i Helsingborg som ska börja byggas hösten 2020. De vill ha ett gestaltungsförslag med nya, kreativa idéer. Det blir ett första steg för mig ut i en värld där jag kan göra en skillnad för barns utemiljö. Mitt mål är att barns utemiljö framöver ska bli grönare, hållbar, mer lekfull och vara det på barns villkor. Leken är en central del i barns utveckling, både socialt och motoriskt, och nyckelordet för gestaltningen blir därför lekmöjligheter i en grön miljö. Min tidigare erfarenhet som lärare i förskola och skola, gör att jag har med mig en förståelse för hur barn leker, vad de leker och var de leker. Jag har sett många exempel på både bra och mindre bra utformade gårdar, men mitt samlade intryck är att här finns mycket att arbeta med och stora, viktiga utmaningar, inte minst när det kommer till vegetation.

2. Syfte/Mål

Syftet med studien är att undersöka vilka växter som kan vara lämpliga att använda på förskolegårdar utifrån dess funktion för lek, men även hur tålig och slitstark den ser ut att vara. Målet är att den kunskapen, tillsammans med aktuell forskning om barns lekmiljöer, ska ligga till grund för ett gestaltungsförslag till en grön och lekfull förskolegård i Helsingborg.

2.1 Frågeställningar

Vilka växter används på förskolegårdar och hur väl klarar de av barns lek?

Vilka funktioner får vegetation på förskolegården för att skapa en stimulerande lekmiljö?

2.2 Avgränsning

Jag kommer att göra ett gestaltungsförslag med skisser, illustrationsplan och växtlista, men inte upprätta planteringsplan, projekteringsplan eller skötselplan för förskolegården i Helsingborg.

2.3 Bildmaterial

Om inget annat anges är bilderna tagna av författaren.

3. Förskolegården som plats och utmaning

En förskolegård där barnen vistas varje dag blir en stor utmaning gällande utformning och vegetation, eftersom den behöver leverera och vara spännande dag efter dag. Den behöver vara en ständig källa till utmaningar och kreativitet i ännu högre grad än de platser barn besöker någon gång ibland, men samtidigt upplevas som trygg och säker (Masiulanic & Cummins 2017).

Förskolegården ska erbjuda trygga zoner som stöttar barns lek och erbjuder utmaningar på olika nivåer, men även mer dolda platser där barn kan observera andras lek när de inte vill delta (Boverket, 2015). Platser där barn leker är inte alltid avsedda för lek, ändå utvecklar barnen dem till lekmiljöer som tillgodoser deras sociala behov. Barn ser möjligheter istället för begränsningar i alla miljöer de vistas i (Masiulanic & Cummins, 2017).

Barn i förskola som möts av en inbjudande och stimulerande grön utemiljö har lättare för att koncentrera sig och blir mer uppmärksamma på sin omgivning (Mårtensson, 2004). Miranda et al (2017) visar att lek i grupp bidrar till barns utveckling och lärande i högre grad än vad ensamlek eller parallell lek gör. Det har även påvisats att en grön miljö inbjuder till mer fantasilekar hos yngre barn (Jansson et. al 2014). Leken erbjuder en arena där barn kan testa gränser och utveckla sitt självförtroende genom olika utmaningar (Masiulanic & Cummins, 2017). Även enligt Jansson (2015) är utmaningar och lockelser i en lekmiljö, avgörande för att barn ska uppleva den som rolig och intressant. Utmaningar kan vara att klättra högt, ta sig upp och ner från höjder eller springa fort. Mårtensson (2004) är överens med övriga om nödvändigheten av att kunna utöva aktiviteter som ger spänning i en lekmiljö. Platsen ska därför sätta upp ramar utan att precisera innehållet. För att en lekmiljö ska erbjuda möjligheter till motorisk och social utveckling för olika åldrar, kan det vara en fördel om designern har en del av sitt eget barnasinne kvar och kan föreställa sig känslan i den framtida lekmiljön (Kylin, (2004); Masiulanic & Cummins, 2017; Mårtensson (2004)). Både för att minska ytans slitage, men även för barns stimulans, är en blandning av olika växter och hårda material ett användbart sätt att utmana och bibehålla barnens intresse (Mårtensson, 2004).

Vilken vegetation som fungerar på en förskolegård är beroende av olika faktorer. Det kan handla om hur väl växterna etableras, men även om deras slitstyrka och hur de klarar av förutsättningarna över tid. På en förskolegård utsätts växterna för bland annat markpackning och slitage i form av klättring, gungning i grenarna, påkörning av cyklar och bryt- och fläxskador. Hur intensivt slitaget är beror till stor del på ytans storlek i förhållande till antal barn. Boverkets (2015) riktlinjer kring gårdens storlek säger att en förskolegård ska vara större än 3000 kvm och att varje barn gärna ska ha en yta på minst 40 kvm. Sveriges kommuner har olika riktlinjer som reglerar hur stor yta som bör disponeras till barns lekmiljöer, eftersom det är upp till varje kommun att själva avgöra det. Enligt Kylin & Bodelius (2015) varierar riktlinjerna för en förskolegård mellan 0-50 kvm/barn, vad det valet baseras på är ofta vagt. Några kommuner har inga riktlinjer överhuvudtaget och det finns exempel som byggs där förskolan inte har tillgång till någon förskolegård. Helsingborgs stad har utarbetat riktlinjer kring skol- och förskolegårdar (Helsingborgs stad, 2019). Deras minimimått för en skol- och förskolegårds totala yta är 3000 kvm och 25 kvm/barn. Förskolegården som jag

gestaltar på Närlunda i Helsingborg, är knappt 5000 kvm stor och beräknad för 120 barn, vilket ger varje barn ca 40 kvm.

3.1 Lekmiljöns uppbyggnad

Lekmiljöer är något av det mest komplexa som finns att designa och planera. Det är många behov som ska tillfredsställas, och forskningen är överens om att det behöver göras utifrån barnens perspektiv. Kylin (2004) och Mårtensson (2004) påpekar vikten av att omsorgsfullt gestalta och forma barns utemiljöer. För det ändamålet behövs en designer med material och konstruktionskunskaper, känsla för design och form, men också en stor förståelse för hur barn leker och utvecklas (Masiulanic & Cummins, 2017). En flexibel yta där saker kan flyttas runt och ändras beroende på lek, ger olika möjligheter och kan fylla en funktion oavsett lekens innehåll. En variation av både löst material och fasta installationer, tillsammans med att lekmiljön erbjuder mycket att göra, skapar ur ett barns perspektiv goda förutsättningar för lek (Jansson, 2015). Olika moment där barnen får ta risker utan att försätta sig i fara, utmanar och stärker deras självförtroende. För mycket säkerhetstänk kan dock leda till att lekmiljön blir tråkig och inte utmanar barnens behov av spänning och utveckling (Jansson, 2008). Det förekommer att barn utsätter lekmiljön för skador, exempelvis gräver under lekställningar och sågar i träverk, när lekmiljön inte är tillräckligt stimulerande och utmanande (Jansson, 2015).

Utrymmet bör disponeras så att det erbjuder möjlighet till att få upp farten i mer vilda lekar. Masiulanic & Cummins (2017) anser att möjligheter till både öppna och slutna ytor krävs för att den fria leken ska få fritt spelrum och endast fantasin ska få sätta gränser. En liten väl designad yta kan vara betydligt mer givande för barnen än en stor som inte erbjuder spännande och utmanande lekmöjligheter. Det går alltså inte att bara tala om ytans storlek i kvadratmeter utan även dess kvalitet är avgörande för hur den fungerar (Kylin & Bodelius, 2015). Jansson & Andersson (2018) lyfter fram analysmodeller som verktyg att användas i planeringen av lekmiljöer. En modell är Seven C:s, som består av sju kategorier som kan ligga till grund för diskussion i utformningen av en lekmiljö. Kategorierna som bör diskuteras i designprocessen är miljöns: sammanhang, förändring, tydlighet, utmaning, kontext, möjlighet och karaktär. Mårtensson (2013) har tagit fram en svensk modell, OPEC (Outdoor Play Environment Categories) som bedömer tre kategorier i en lekmiljö:

1. Ytans storlek, som bör vara minst 3000 kvm, men gärna över 6000 kvm för en förskolegård. Ytans storlek har betydelse för barns lek, såtillvida att utrymmet påverkar om barnen kan leka mer vidlyftiga lekar med mycket spring eller ej. Den spelar också roll för vegetationens hållbarhet, ju större yta desto mer vegetation och mindre slitage på växterna.
2. Hur stor del av ytan som är kuperad och består av träd och buskar, samt var vegetationen är placerade på ytan. Varierad topografi rekommenderas.
3. Hur väl förhållandena mellan öppna ytor, vegetation och lekytor fungerar i gestaltningen. Olika vegetationstyper ger olika förutsättningar för lek och placeringen påverkar lekmöjligheterna och hur barn rör sig över ytan.

3.2 Naturliga material i lekmiljöer

Oavsett var i världen barn växer upp finns behovet av att utforska, socialisera, röra sig och använda kroppen. I förskolan blir det utmanande för barnen att kunna använda sig av naturliga material som exempelvis sand och vatten att experimentera med. Mårtensson (2004) påpekar att lekkaraktären hos de yngsta barnen, som är väldigt konkret och direkt, är karaktäristisk för barn i alla åldrar när de leker i gröna miljöer utomhus. De naturliga elementen är en bidragande del i barns lek och ofta hjälper löst vegetativt material till att utveckla den sociala gruppleken framåt och stimulera fantasin (Mårtensson, 2004; Miranda et al. 2017; Masiulanis & Cummins, 2017). En grön miljö med välplanerad vegetation kan tillgodose flera av de som en god lekmiljö kräver, därför är redan existerande vegetation på en plats en tillgång och bör sparas och involveras i processen av platsens utformning. Stora träd på platsen bidrar exempelvis med möjlighet till skugga och ibland klättring beroende på trädens habitus, som annars tar flera år att få fram (Miranda et al, 2017; Masiulanis & Cummins, 2017).

3.2.1 Slitstark vegetation

Eftersom en samlad vetenskaplig forskning om vilka växter som är lämpliga på förskolegårdar ur slitagesynpunkt varit svår att hitta, har jag valt att utgå från tre olika studentarbeten på både kandidat- och masternivå som komplement till mina inventeringar. Ett av dem behandlar en studie gjord på vegetation från 65 olika förskolegårdar i Lund (Andersson, 2013). Ett annat presenterar en sammanställning av växtmaterial från lekplatser i Halmstad (Axelsson, 2013). Det tredje har genomfört 37 olika intervjuer med yrkesverksamma landskapsingenjörer, landskapsarkitekter, trädgårdsingenjörer och trädgårdstekniker och undersökt vilka buskar som är lämpliga i lekmiljöer (Olsson, 2006). Urvalet baserades på att de valt lite olika metoder och växtfokus som kan ge ett brett resultat av tålig och användbar vegetation för lekmiljöer. Tabell 1 nedan visar en sammanställning av ovanstående främsta växtrekommendationer utifrån funktion. De växter som fått min anmärkning ”relativt slitålig” har i Anderssons (2013) studie visat sig få kala stammar över tid, eller ett grenverk som är lätt att bryta eller trampa ner. Påpekas bör att det ska ställas i relation till lekmiljöns storlek, förutsättningar vid etableringen och vilka växter det i övrigt finns att leka/klättra i. Sådana faktorer påverkar skicket på växterna och de kan fungera olika bra i lekmiljöer på grund av det (Andersson, 2013).

Täta buskage för att skapa rumskänsla är en viktig karaktär på en förskolegård (Boverket, 2015). För att vegetationen ska fungera i en lekmiljö är det enligt Olsson (2006) viktigt att den klarar av slitage, brytskador och markkompaktering. Dessutom är det en fördel om vegetationen är lättetablerad, kräver liten skötselinsats och inte är giftig eller allergenisk. Växter med bär kan användas, men kan även ge upphov till svåra fläckar, som kan vara en aspekt att ta med i beaktande. Taggar och tornar ska helst undvikas, eller få en ytterst medveten placering. Vidare är det viktigt att variera olika sorters buskar, för att undvika skadeangrepp och sjukdomar. Enligt Olsson (2006) är det *Syringa vulgaris*, *Amelanchier lamarckii*, *Spiraea*, *Cornus alba*, *Salix* och *Ribes sanguineum* som visat sig mest slitstarka och tåliga i lekmiljöer.

När det kommer till klättrervänliga träd är det små träd eller buskträd med lågt sittande grenar som ger bäst förutsättningar. De bidrar även till rumslighet på barns nivå. Grenarnas placering och vinkel är direkt avgörande för hur klättrervänliga de upplevs (Andersson, 2013).

Tabell 1. Sammanställning av växter för lekmiljöer (Andersson 2013, Axelsson 2013, Olsson 2006).

Sammanställning Växter för lekmiljöer	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Funktion	Anmärkning
Träd/Landskapsträd	<i>Acer campestre</i>	naverlön	slittålig, klättring, ger skugga	
	<i>Acer ginnala</i>	ginnalalön	slittålig, klättring, ger skugga	
	<i>Acer platanoides</i>	skogslön	slittålig, ger skugga	
	<i>Amelanchier alnifolia</i>	bärhäggmispel	slittålig, klättring	
	<i>Amelanchier lamarckii</i>	häggmispel	slittålig, klättring	
	<i>Betula pendula</i>	vårtbjörk	slittålig, klättring om flerstam	allergenisk
	<i>Betula pubescens</i>	glasbjörk	slittålig, klättring om flerstam	allergenisk
	<i>Carpinus betulus</i> 'Fastigiata'	avenbok	klättring	
	<i>Cornus sanguinea</i>	skogskornell	slittålig, rumslighet	
	<i>Crataegus cvs</i>	hagtorn	slittålig	tornar
	<i>Fraxinus excelsior</i>	ask	slittålig, skugga	askskottsjuka
	<i>Malus domestica</i>	äpple	slittålig, ätbar	
	<i>Malus floribunda</i>	rosenapel	slittålig	
	<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn	slittålig, klättring om flerstam, löst material	
	<i>Pinus mugo</i>	tall	klättring, slittålig, löst material	
	<i>Pinus nigra</i>	svarttall	klättring, slittålig, löst material	
	<i>Prunus avium</i>	sötkörbär	slittålig, ätbar, löst material	

Sammanställning Växter för lek miljöer	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Funktion	Anmärkning
	<i>Prunus domestica</i>	plommon	klättring, slittålig, ätbar	
	<i>Prunus padus</i>	hägg	slittålig, klättring	
	<i>Pterocarya fraxinifolia</i>	vingnöt	slittålig, klättring, löst material	
	<i>Pyrus communis</i>	päron	slittålig, ätbar, klättring	
	<i>Quercus robur</i>	skogsek	slittålig, löst material	
	<i>Quercus robur</i> 'Fastigiata'	skogsek	klättring, slittålig	
	<i>Rhus typhina</i>	rönnsamak	klättring	giftig
	<i>Salix ssp.</i>	vide/sälg	klättring, slittålig	
	<i>Tilia cordata</i>	skogslind	slittålig	
Buskar	<i>Aronia melanocarpa</i>	aronia	ätlig, lekbuske	bär ger svåra fläckar
	<i>Cornus alba</i>	rysk kornell	lekbuske, koja	
	<i>Cornus mas</i>	körsbärskornell	slittålig, klättring	
	<i>Corylus avellana</i>	hassel	kojverksamhet, slittålig	allergenisk (nötter)
	<i>Cotoneaster multiflorus</i>	flockoxbär	rumslighet. löst material, koja	
	<i>Ligustrum vulgare</i>	liguster	klättring, rumslighet	inneh. ämnen som kan ge upphov till hudirritation
	<i>Malus sargentii</i>	bukettapel	kojor, slittålig, rumslighet, löst material	
	<i>Ribes alpinum</i>	måbär	relativt slittålig	tunt grenverk
	<i>Ribes nigrum</i>	svart vinbär	slittålig, ätbar	
	<i>Ribes rubrum</i>	röda vinbär	slittålig, ätbar	
	<i>Rosa canina</i>	stenros	slittålig, löst material	taggar
	<i>Rubus idaeus</i>	hallon	slittålig, ätbar	
	<i>Salix elaeagnos</i>	lavendelveide	klättring, slittålig	

Sammanställning Växter för lekmiljöer	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Funktion	Anmärkning
	<i>Philadelphus coronarius</i>	schersmin	relativt slittålig	blir kal nedtill
	<i>Potentilla fruticosa</i>	tok	rumslighet, koja, relativt slittålig	tål ej för mkt markpackning
	<i>Prunus cerasifera</i>	körsbärsplo- mon	rumslighet	
	<i>Prunus laurocerasus</i>	lagerhägg	klättring	
	<i>Salix purpurea</i>	rödvide	slittålig, koja	inneh. hudirriterande ämnen
	<i>Sambucus nigra</i>	fläder	slittålig, klättring	
	<i>Spiraea billardii</i>	klasespirea	slittålig	
	<i>Spiraea x bumalda (japonica)</i>	praktspirea	slittålig	
	<i>Spiraea x cinera 'Grefsheim'</i>	norskspirea	relativt slittålig, rumslighet	blir kal nedtill
	<i>Spiraea betulifolia</i>	björspirea	slittålig, dekorativ, löst material	
	<i>Spiraea japonica 'Froebelii'</i>	praktspirea	slittålig, dekorativ, löst material	
	<i>Spiraea japonica 'Little Princess'</i>	praktspirea	slittålig	
	<i>Spiraea x vanhouteii</i>	bukettspirea	slittålig, rumslighet	
	<i>Stephanandra insica 'Crispa'</i>	stephanandra	slittålig, rumslighet	
	<i>Symphoricarpos albus ssp. laevigatus</i>	snöbär	slittålig	Bär kan ge magbesvär
	<i>Symphoricarpos 'Arvid'</i>	snöbär	slittålig	Bär kan ge magbesvär
	<i>Syringa josikae</i>	ungersk syrén	slittålig, klättring, koja	
	<i>Syringa vulgaris</i>	bondsyrén	slittålig, koja, löst material	

4. Metod

Metoden består av växtinventeringar på befintliga förskolegårdar, som tillsammans med aktuell forskning om förskolegårdars utformning och barns lekmiljöer, mynnar ut i ett gestaltungsförslag med växtfokus. Eftersom den här studien innebär både en litteraturstudie och ett gestaltungsförslag så bestämdes, i samråd med handledaren, att två förskolegårdar är tidsmässigt rimligt att inventera växtmaterial på. Jag har valt att kalla dem förskolegård 1 och 2. För att bredda kunskapen om vilka växter som är lämpliga i lekmiljöer har jag tagit del av andras erfarenheter kring växter på förskole- och skolgårdar. Bristen på evidensbaserad litteratur gällande växtval i lekmiljöer är påtaglig. Därför har istället olika studentarbeten, både på kandidat- och masternivå, använts som källor.

4.1 Växtinventering av förskolegårdar

Eftersom jag bor i Hässleholms kommun och har arbetat inom förskola och skola där, kändes det både relevant och intressant att få en bild av hur deras förskolegårdar ser ut ur ett växt- och designperspektiv. Jag tog kontakt med berörda rektorer via telefon, de visade stor samarbetsvilja och intresse. Ur ett växtfokus ville jag studera dels vilka arter som används samt vegetation i olika stadier, för att bilda mig en uppfattning om hur väl vegetationen klarar sig över tid. En annan intressant del i inventeringen av förskolegårdarna var att, ur ett designperspektiv, försöka utläsa vilken funktion växterna fyller på förskolegården och hur de är placerade.

Två förskolegårdar valdes ut, förskolegård 1, som är etablerad sedan många år och förskolegård 2 som endast är fyra år gammal. Förskolegård 1 har en fem år gammal sinnesträdgård, vilket gav mig möjlighet att även se perenner och ätbart växtmaterial. På förskolegård 2 kunde jag se hur etableringen av växterna fungerat och även få tillgång till planeringsplanen som gav mig uppgifter om vilka växter och i vilken kvalitet som valts ut. Tack vare planeringsplanen kunde jag även få information om vilka perenner som valts för platsen, något som jag annars missat eftersom det var i januari månad inventeringarna genomfördes och många var nedvissnade. Förskolegårdarnas olika åldrar medförde även möjligheten att få syn på skillnader i planering och uppbyggnad av förskolegårdar idag jämfört med tidigare. Även om studien är för liten för att ge en rättvis bild av det så är det intressant att se om och hur en eventuell förändring i planering av förskolegårdar ser ut i kommunen. Antal växter av varje art är inte relevant i den här undersökningen och har inte redovisats.

4.2 Gestaltungsuppdraget

Förskolan i Helsingborg ska byggas i området Närlunda, nära centrum. Tomten som ska bebyggas är en grönyta med flera stora uppväxta träd, och ligger mellan flerfamiljshus, garage och en vårdcentral. Det finns några faktorer som påverkar gestaltningsprocessen. Bland annat så har det vid köp av tomten förhandlats fram att en passage ska gå tvärs över området för att de boende lätt ska ha tillgång till garaget på andra sidan den blivande förskolegården. Det innebär att gården kommer att delas av på mitten av en gång, med grindar i var ände, något som är en begränsande faktor för en sammanhållen förskolegård. På Närlunda är den totala ytan knappt 5000 kvm, i det här fallet innebär det 25 kvm/barn, vilket också är riktlinjerna för förskolegårdar i Helsingborgs stad.

Historiskt sett har det funnits ett landeri på platsen. Det var en herrgård med tillhörande trädgård, där stadens borgare kunde bo några veckor på somrarna för att odla, få lantluft och skörda. Några av träden som står på tomten idag är från den tiden och ska enligt avtal bevaras. Någon form av anknäring till landeriet vill jag ha med i gestaltungsforöslaget, känslan av att det är en plats för möjligheter och en fristad känns viktig. Odlingen från platsens historia knyter jag an till odling i mindre skala i form av en sinnesträdgård, där ätbart är en del. Även träd, buskar och klätterväxter med ätbart material kommer att planeras in i min gestaltning och ge trädgårdskänsla.

För att kunna göra ett välgrundat gestaltungsforöslag har jag bildat mig en tydlig uppfattning om platsen samt tagit del av aktuell forskning kring vad som kännetecknar och bygger en bra lekmiöljö för barn. Utöver det har jag deltagit i möte med förskolechefen, förvaltare, projektledare och beställare i Helsingborgs stad. Jag har även varit på projekteringsmöten med Skanska, Chroma Arkitekter, Helsingborgs stad och anläggare, med syfte att få en inblick i arbetets gång och hur processen fungerar. Mötena har gett mig möjlighet att lyssna in och få en förståelse för vilken typ av förskoleverksamhet som ska bedrivas och vilka önskemål som finns att ta hänsyn till i gestaltningen av utemiljön. Jag har även träffat husarkitekten från Chroma Arkitekter, för att diskutera och knyta ihop inom- och utomhusmiljön på ett lämpligt sätt och hur vi eventuellt kan använda dagvattnet ute på gården.

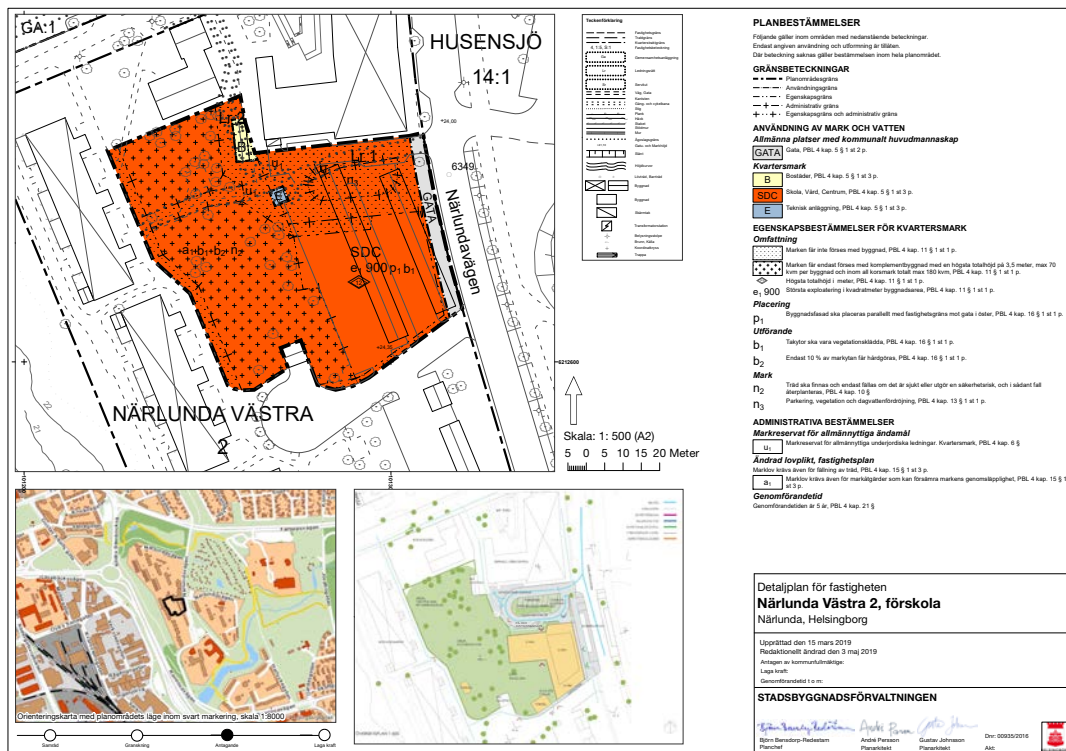

Bild 1. Plankartan utgör en del i planeringsunderlaget.

Platsen är skyddad av hus mot väst och norr, vind tycks inte vara ett större problem just här. Förskolebyggnaden placeras i det nordöstra hörnet, vilket medför att gården till största delen vätter åt sydväst. Sol och värme blir en utmaning att beakta när utformningen av gården görs. Eftersom jag gärna vill bevara de stora träden på platsen, något som också är en förutsättning i köpeavtalet av tomten, så behöver jag ha i åtanke att rotsystemen ska påverkas så lite som möjligt. Att gräva och

luckra får därmed göras med stor försiktighet om behov uppstår. Gången som de vill ska gå tvärs över gården och användas av allmänheten, är en begränsning som behöver lösas på ett tryggt och konstruktivt sätt för barnen på dagtid. Däremot ska gården vara tillgänglig för allmänheten på tider när inte verksamhet bedrivs, något som är en policy i Helsingborg. Förskolechefen ser gärna att olika naturliga element, som exempelvis vatten och sand, tillsammans med vegetation, utgör en stor del av gården. Hon vill helst inte ha konstgjorda markmaterial som gummiastfalt och konstgräs. För att rama in och skapa trygghet finns det även önskemål om en häck tillsammans med ett staket runt hela gården. Anläggaren, som gjort flera jobb i närheten, påstår att jorden är mer sandjord än lera och att de flesta växter trivs. Det är inte en fullgod jordanalys, men på grund av den knappa tiden är det den information jag har fått rätta mig efter vid val av växter. Helsingborg ligger i växtzon 1 (bogront.se).

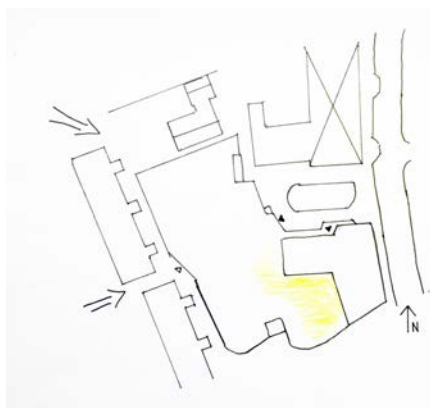

Bild 2.

Vinden kommer mestadels från väster men bostadshusen ger vindskydd. Innergården vid huset utsätts för mycket sol och värme.

Bild 3.

Stora träd ger skugga och en skogskänsla som jag vill förstärka genom att plantera flerstammiga klätterträd och buskar.

Bild 4.

En gång ska löpa tvärs över förskolegården för att behålla tillgängligheten för

4.3 Närlunda förskolegård - riktlinjer och regelverk

Helsingborgs stad har tagit fram egna riktlinjer kring utformning av barns utemiljöer. Grundat i barnkonventionen och med hänvisningar till Boverket (2015) och forskning, har det upprättats fem olika kvalitéer att ta hänsyn till (Helsingborgs stad, 2019).

Kvalité 1 är storleken på gården, den ska vara minst 25 kvm/barn. Den sammanhängande ytan ska i Helsingborg vara minst 3000 kvm, för att barnen ska kunna få upp fart och röra sig fritt. Något som även Boverket (2015) rekommenderar.

Kvalité 2 handlar om gårdens indelning i tre olika zoner för att utmana barnen på olika nivåer, en trygg, en vidlyftig och en vild zon. Tanken är att barnen ska få olika utmaningar och förutsättningar i de olika zonerna. Den trygga zonen ska erbjuda en lugnare miljö, gärna med olika naturliga element som vatten och sand. Zonen ska ge barnen möjlighet att vila, leka lugnare lekar och känna sig trygga. Den vidlyftiga zonen är tänkt att stimulera till mer rörelse och aktiv lek. Öppna ytor som ger

barnen plats att springa och röra sig fort, gärna variationer i höjd och kanske även lekredskap är lämpliga här. Slutligen finns den vilda zonen som är tänkt att ge känslan av frihet, oändlighet och rymd. Här beskrivs vegetation som ett givet material. Den ger skydd, går att bygga med och gömma sig i, samtidigt som det ger barnen en känsla av en egen värld.

Kvalité 3 innebär att det ska finnas variationer i gårdens vegetation och topografi. Lekmiljön ska vara av hög kvalité i sig, såtillvida att lekredskap kan ses som ett komplement.

Kvalité 4 tar upp gårdens förutsättning att vara tillgänglig för alla och se till olika behov för både barn och vuxna.

Kvalité 5 påpekar vikten av utemiljön som pedagogisk resurs. Det innebär att miljön ska erbjuda pedagogiska möjligheter för verksamheten, vara översiktlig och lätt att ta sig ut till inifrån förskolan. Det ska även finnas möjligheter att lätt ta sig vidare ut till omgivningarna.

4.4 Gestaltningprocessen

Gestaltningprocessen började utifrån kunskapen som aktuell forskning gett mig kring hur en förskolegård bör utformas för att utveckla barns fantasi och lust att leka. Några nyckelord som jag tog med mig från forskningen var: klättra, gömma sig, äventyr, utmaningar, fantasi, lek, trygghet, upptäcka, växtlighet, sinnen och egen värld. De tankarna kokades ner till ett koncept, Peter Pan och Landet Ingenstans, som ligger till grund för min utformning till förskolegården på Närlunda i Helsingborg. Konceptet Peter Pan illustrerar att fantasin blir verklighet, att barnasinnen är nyckeln till den magiska världen som är grön, spännande, fartfylld och full av möjligheter. Landet Ingenstans bjuder även på trygga platser att dra sig tillbaka på och en egen vrå för den som vill. Det viktigaste av allt är att det bara är den egna fantasin som sätter gränser för din upplevelse och dina förmågor. Läggs sedan till glitter och en gnutta känsla av magi à la Tingeling så blev det en god utgångspunkt för en intressant förskolegård. Utifrån underlag och forskning skissade jag sedan upp olika idéer och valde ut de som kändes lämpliga utifrån konceptet, verksamhetens önskemål och Helsingborgs stads riktlinjer. Växtvalen baseras på den sammanställda kunskapen i den här studien och deras olika funktioner blev en viktig del i gestaltningen.

Mitt uppdrag var att ta fram innovativa, kreativa och modiga förslag till utformningen av förskolegården. Helsingborgs stad ska arrangera stadsmässan H22 år 2022 där de vill framhålla hur de arbetar mot FN:s miljömål. På flera håll i staden byggs därför nya områden som visar på innovativa lösningar och kreativitet. Det är spännande att få vara en del, om än liten, i den processen genom att rita upp en förskolegård med lösningar som är ”outside the box”. Konceptet med skisser, illustrationsplan, inspirationsbilder och växtlista har jag sammanställt i en pdf och redovisat för projektledaren, förvaltaren, beställaren och verksamheten i Helsingborg stad. Därefter väljer de ut vilka av mina idéer som de vill ta med sig vidare in i projekterings- och byggprocessen.

5. Resultat

5.1 Växtinventering på förskolegårdar

5.1.1 Förskolegård 1

Förskolegård 1 ligger i centrala delarna av Hässleholm. Det är en väl etablerad förskolegård med många år av barnspring. Enligt uppgift från förskolechefen är friytan 52 kvm/barn och den totala friytan är därmed ca 2860 kvm. På en del av gården har pedagoger och barn skapat en sinnesträdgård 2015. Sinnesträdgården är utformad som en stor oval yta med planteringsytor för både lignoser som *Hydrangea* och *Lonicera* blandat med buskar och perenner. Genom planteringen löper smala gångstigar av barkflis. Sinnesträdgårdens funktion är att barnen ska kunna möta växter och material med olika sinnen, hörsel, smak, doft, känsel och syn. Här finns därför ätbara växter, exempelvis *Ribes rubrum*, *Vaccinium*, *Fragaria vesca* och *Fragaria x ananassa*, taktila växter som *Stachys byzantina* och *Alchemilla mollis* och olika örter. Örterna används både för doft och smak, men även i förskoleköket. För att få fram ljud har de hängt upp olika föremål i ett japanskt körsbärsträd, som står i mitten av trädgården. Synen får sitt genom färg och form på olika växter. Här spelar olika tulpaner, narcisser och dagliljor huvudrollen. De växter som går att se såhär års ser ut att ha klarat sig väl. Av en pedagog får jag veta att en pilkoja har uppförts på gården, men dött ut, även *Allium ursinum* har försvunnit från gården.

Barnen har full tillgång till sinnesträdgården och de springer rakt över och igenom den eftersom det inte finns någon avgränsning eller kantstöd, vilket tyder på att perennerna här klarar en hel del slitage. En cykelslinga av asfalt löper runt om sinnesträdgården och trots en del påkörningar (bild 8) ser växterna ut att ha klarat sig bra. Gården i övrigt är starkt kuperad och har flera stora bokträd (*Fagus sylvatica*) som ger skugga. En häck av bok (*Fagus sylvatica*, bild 6 & 7) bildar gräns mot ena sidan av gården. Här syns tydliga spår av lek, en öppning som ger ett litet rum i häcken används som koja och en gång lagom att krypa i har formats inuti häcken. En berså av bok (*Fagus sylvatica*, bild 5) bildar höga väggar som ger en känsla av rumslighet. Här är spåren av barnens lek tydliga i form av olika lekredskap och material. *Fagus sylvatica* används även som avskärmning, tillsammans med nätstaket, ner mot en parkering. Här har träden beskurits så att de blivit flerstammiga och används som klätterträd.

Bild 5. *Fagus sylvatica* har använts både till berså, häck och som uppväxta träd som ger skugga.

Bild 6. Barnen har över tid skapat en koja i häcken av *Fagus sylvatica*.

Bild 7. En krypvänlig gång har bildats inuti häcken.

Bild 8. En påkörning med cykel till trots så växer *Ribes rubrum* vidare längs marken

Tabell 2. Växtlista förskolegård 1.

Växtlista fsk 1	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Skick	Funktion	Anmärkning
Träd	<i>Fagus sylvatica</i>	bok	Gott skick	Lek, klättring, ger skugga, vindskydd	
	<i>Prunus</i>	prydnadskörsbär	Gott skick	sinnen (syn, doft)	Ej artbestämd
Buskar	<i>Hydrangea</i>	hortensia	Ej, bedömt	sinnen (syn)	Ej artbestämd
	<i>Lonicera</i>	try		sinnen (syn)	Ej artbestämd
	<i>Ribes rubrum</i>	röda vinbär	Gott skick	sinnen (smak)	
	<i>Vaccinium</i> (<i>Angustifolium</i> - Gruppen)	hybridblåbär	Gott skick	sinnen (smak)	
Perenner	<i>Alchemilla mollis</i>	daggkåpa	Gott skick	sinnen (känsel)	
	<i>Echinops bannaticus</i>	bolltistel	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (känsel)	Info från pedagog
	<i>Fragaria x ananassa</i>	jordgubb	Gott skick	sinnen (smak, syn)	
	<i>Fragaria vesca</i>	smultron	Gott skick	sinnen (smak)	
	<i>Hemerocallis</i>	daglilja	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (syn)	Vissnade blad
	<i>Hylotelephium</i>	kärleksört	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (syn, känsel)	Info från pedagog
	<i>Lavandula angustifolia</i>	lavendel	Gott skick	sinnen (doft, smak)	
	<i>Rheum rhabarbarum</i>	rabarber	Ej bedömt, nedvissnad	sinne (smak)	Info från pedagog
	<i>Stachys byzantina</i>	lammöra	Gott skick	sinnen (känsel)	
Örter	<i>Allium schoenoprasum</i>	gräslök	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (smak, doft)	Info från pedagog
	<i>Origanum vulgare</i>	oregano	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (doft, smak)	Info från pedagog
	<i>Petroselinum crispum</i>	persilja	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (doft, smak)	Info från pedagog
	<i>Thymus vulgaris</i>	timjan	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (doft, smak)	Info från pedagog
Lök	<i>Narcissus poeticus</i>	pingstlilja	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (doft, syn)	Info från pedagog
	<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	påsklilja	Gott skick	sinnen (doft, syn)	
	<i>Tulipa</i>	tulpan	Ej bedömt, nedvissnad	sinnen (doft, syn)	Info från pedagog

5.1.2 Förskolegård 2

Förskolegård 2 är etablerad 2016 och finns i en mindre tätort utanför Hässleholm. Friytan är grovt räknat 50 kvm/barn (googlemaps.se) och totalt på 4500 kvm. Här finns ett mer varierat växtmaterial än på förskolegård 1. I huvudsak består vegetationen av blandade lignoser, men några perenner förekommer, och här finns även en del ätbara inslag. Växtlistan med tillhörande planteringsplan gör det lättare för mig att se vad som planterats, den ger mig även information om vilken kvalitet växterna haft vid planteringen. Kvalitén på de flesta träd som planterats är högstam (se bild 9). Träd på högstam tillför skugga till gården snabbare än en mindre kvalitet, men när det kommer till lekmöjligheter för barnen lämnar de lite att önska. Gården är öppen åt alla väderstreck och därmed både sol- och vindutsatt. Buskar och träd är till största delen planterade i kanterna av gården, troligen för att så småningom kunna rama in och ge vindsydd. En annan reflektion jag gjorde är över hur tät/glest buskarna är planterade. Det finns delar av gården där buskarna är tätare planterade, där syns inga spår av lek. Den delen där buskarna står lite glesare och även är uppblandade med träd, tycks användas mer. Här finns spår av lek i form av spadar, en grön vattenkanna i plast och lite olika stora plastcylindrar som går att flytta omkring. En stor tuja (*Thuja plicata*, bild 10) är planterad i ensamt majestät bredvid gången mellan entrégrinden och ingången till förskolan. Runt tujan har sittbänkar byggts i olika höjder och hålet som uppstår under dem ser ut att inbjuda till lek. Här finns olika sorters löst lekmaterial och brädor och påminner om en koja. En perennplantering löper längs med husets ena sida, enligt planteringsplanen växer där lavendel (*Lavandula angustifolia*) och kantnepeta (*Nepeta x faassenii*) tillsammans med solhatt (*Echinacea purpurea*) och strålöga (*Telekias speciosa*). På grund av årstiden (januari) är det endast lavendel (*Lavandula angustifolia*) och kantnepeta (*Nepeta x faassenii*) som syns, övriga är nedvissnade. Överlag ser det ut som att den som designat verkligen ansträngt sig för att planera in flera olika sorters växtlighet. Här finns perenner, klättrväxter, träd och buskar. Flera olika arter förekommer, allt ifrån rosor till hallon, ek och lärk. Det finns stor variation som var och en kan bidra med funktioner som löst material men också olika färger och uttryck och en del ätbart.

Bild 9. Träd på högstam har valts ut. Här syns *Larix sibirica*.

Bild 10. Barnen tycks leka friskt under *Thuja plicata*. Kanske en koja?

Bild 11. *Forsythia x intermedia* 'Freja' E ser ut att klara etablering i lekmiljöer bra.

Tabell 3. Växtlista förskolegård 2.

Växtlista fskg. 2	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Skick	Funktion	Anmärkning
Träd	<i>Acer ginnala</i>	ginnalalönn	Någon fläxskada, avbrutna skott		inköp/kvalité 150 cm
	<i>Acer saccharinum</i>	silverlönn	Gott skick		Högstam
	<i>Aesculus parviflora</i>	småblommig hästkastanj	Gott skick		inköp/kvalité 150 cm
	<i>Fagus sylvatica</i> 'Dawyck'	pelarbok	Gott skick		
	<i>Larix sibirica</i>	sibirisk lärk	Gott skick		Högstam
	<i>Prunus avium</i> 'Plena'	fylldblommigt fågelbär	Gott skick		Högstam
	<i>Quercus palustris</i>	kärrek	Gott skick		Högstam
	<i>Salix acutifolia</i>	spetsdaggvide	Gott skick		150 cm
	<i>Sorbus austriaca</i> 'Gottsunda' E	österrikisk oxel	Gott skick		Högstam
	<i>Sorbus ulleungensis</i> 'Dodong'	ullungrönn	Gott skick		Högstam
	<i>Thuja plicata</i>	jättetuja	Gott skick		Högstam
	<i>Tilia cordata</i> 'Rancho'	skogslind	Gott skick		Högstam
Buskar	<i>Aronia melanocarpa</i> 'Hugin'	svartaronia	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Buddleja alternifolia</i>	buddleja	Ej bedömd, nedvissnad		
	<i>Forsythia x intermedia</i> 'Freja' E	hybridforsythia	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Kolkwitzia amabilis</i>	paradisbuske	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Philadelphus coronarius</i> 'Finn' E	doftschersmin	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Ribes rubrum</i> 'Rondom'	röda vinbär	Gott skick	Ätbart	
	<i>Ribes rubrum</i> 'Risarp'	svart vinbär	Gott skick	Ätbart	

Växtlista fskg. 2	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Skick	Funktion	Anmärkning
	<i>Pinus mugo</i> `Mops´	bergtall	Gott skick		
	<i>Rosa carolina</i> `Gunnel´ E	carolinaros	Gott skick		
	<i>Rubus idaeus</i> `Autumn Bliss´	hallon	Ej bedömd, nedvissnad	Ätbart	
	<i>Sambucus nigra</i>	fläder	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Sorbaria sorbifolia</i> `Pia´ E	rönnspirea	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Spiraea betulifolia</i> `Tor´ E	björkspirea	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Spiraea splendens</i>	amerikansk praktspirea	Gott skick		Marktäck under träd vid parkering
	<i>Syringa vulgaris</i>	bondsyrén	Gott skick	Lekbuskar	
	<i>Symphoricarpos</i> `Arvid´ E	snöbär	Gott skick	Lekbuskar	
Klättrväxter	<i>Clematis alpina</i> `Cyanea´ E	alpklematis	Ej bedömd, nedvissnad	Klä in nätstaket och pergola	
	<i>Clematis</i> (Atragene- Gruppen) `White Swan´	klematis	Ej bedömd, nedvissnad	Klä in nätstaket och pergola	
	<i>Hydrangea anomala</i> ssp. <i>petiolaris</i>	klätterhortensia	Gott skick	Klä in nätstaket och pergola	
Perenner	<i>Achillea</i> `Coronation Gold´	gyllenrölleka	Ej bedömd, nedvissnad	Estetisk/ sinne (syn)	
	<i>Alchemilla mollis</i>	daggkäpa	Ej bedömd, nedvissnad	Estetisk/ sinne (känsl)	
	<i>Echinacea purpurea</i> `Magnus´	röd Solhatt	Ej bedömd, nedvissnad	Estetisk / sinne (syn)	
	<i>Lavandula angustifolia</i> `Hidcote´	lavendel	Gott skick	Estetisk / sinne (doft, syn)	
	<i>Nepeta x faassenii</i> `Walkers Low´	kantnepeta	Gott skick	Estetisk / sinne (syn, doft)	
	<i>Hosta fortunei</i> `Francee´	funkia	Ej bedömd, nedvissnad	Estetisk / sinne (syn, känsl)	
	<i>Polygonatum x hybridum</i>	Jätterams	Ej bedömd, nedvissnad	Estetisk	

Växtlista fskg. 2	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Skick	Funktion	Anmärkning
	<i>Telekia speciosa</i>	Strålöga	Ej bedömd, nedvissnad	Estetisk	

5.2 Markmaterial och topografi

Valet av markmaterial skiljer sig tydligt åt på de båda förskolorna. Markytan på förskolegård 1 består till största delen av gräs. Det finns tydligt slitage där barnen leker mest, vid rutschkanan och i slänterna under de stora bokträden. I övrigt är det gångar av asfalt som löper runt byggnaden och sand där gungorna står. Gården har varierad topografi med slänter i varierad lutning runt omkring en plan yta närmst själva byggnaden som är placerad mitt på gården. Höjdskillnader kan vara en tillgång men även en begränsning i en lek miljö, här får jag känslan av att den är en begränsning såtillvida att den branta lutningen för med sig att delar av utemiljön inte används speciellt mycket.

Bild 12 & 13. Bilderna från förskolegård 1 visar slitna gräsytor och stor variation i topografi.

Förskolegård 2, som är anlagd 2016, består till största delen av ca 5 cm tjockt lager med mörkgrå stenkross lagd på markduk. Det finns en 1 meter hög kulle med något sliten gräsyta, och några små toppar, 30 cm höga, med konstgräs, annars är gården helt plan. Utöver stenkrossen, är det markmaterial som gummi-asfalt, konstgräs, sand, betongplattor och asfalt som täcker ytan. Min gissning är att markduken är lagd för att spara pengar och tid på minskad skötsel och hålla ogräset nere, något som inte helt tycks fungera eftersom ogräset ändå ser ut att växa frodigt i basen på buskarna. En annan fördel med att täcka marken med någon form av material (här valdes stenkross) borde vara att växterna får ökad tillgång till markfukt eftersom avdunstningen minskar.

Bild 14, 15 & 16. På förskolegård 2 används material som markduk, stenkross, gummiastfalt och konstgräs.

5.3 Gestaltungsförslaget

I mitt gestaltungsförslag har jag utgått från vad forskningen i den här studien framhåller om lekmiljöers utformning, och utifrån examensarbeten kring slittåliga växter, och utformat gestaltungsförslaget utifrån växters potentiella lekfunktioner. Det har funnits många aspekter att ta hänsyn till i gestaltungsningen av lekmiljöer, något som gjort det till en intressant och rolig utmaning. Den svenska modellen OPEC, Outdoor Play Environment Categories, (Mårtensson, 2013) lyfter tre viktiga kategorier för utformning av barns utemiljöer. En av dem är hur dynamiken mellan växter och öppen yta är uppbyggd. Gestaltungsningen behöver ta hänsyn till förhållandet mellan öppna ytor, vegetation och lekytor, vilket jag anser även ger goda förutsättningar för att tillgodose barns olika behov. Seven C:s sju kategorier att diskutera i gestaltungsprocessen, Boverkets rekommendationer (2015) och inte minst riktlinjerna som Helsingborgs stad tagit fram om deras olika kvalitéer för en lekmiljö, behöver ligga till grund för olika val. Det tillsammans med aktuell forskning på området och egen erfarenhet av att arbeta med barn på förskola har gjort det här till en otroligt intressant och lärorik process som krävt mycket tankearbete. Gestaltungsningen till förskolegården har varit en tillgång för att tillgodogöra mig och samla ihop all information till en konkret plan, vilket verkligen aktualiserat och tydliggjort forskningen och riktlinjerna på ett bra sätt.

Illustrationsplanen (Bild 17) nedan visar gestaltungsförslaget i sin helhet för att ge en överblick över den nästan 5000 kvm stora förskolegården. Gården är indelad i tre zoner, enligt Helsingborgs stads riktlinjer (Helsingborgs stad, 2019).

- Den trygga zonen ligger närmast förskolebyggnaden. I mitt koncept kallas den för Tingeling - en trygg hemvist.
- Kapten Krok får stå för den vidlyftiga zonen i mitten av gården, där pirater, eld och vilda lekar äger rum.
- Landet Ingenstans representerar den vilda zonen. Här finns dolda utmaningar, plats för fantasi och växtlighet med olika lekfunktioner.

5.3.1 Illustrationsplan

Bild 17. Illustrationsplan över den blivande förskolegården på Närlunda, Helsingborg.

Nedan följer en beskrivning av vilka växter som jag valt att använda, utifrån lekvärde eller annan funktion. För placering och överblick, se siffrorna på illustrationsplanen ovan och konceptet (s.29-33).

5.3.2 Den trygga zonen - Tingeling

För att skapa en välkomnande och inbjudande entré till förskolan (1) har grindens portal och staket inramats med klättrväxter (*Hedera helix*, *Clematis`Summer Snow`*). På båda sidor om den platsgjutna betonggången finns perennplanteringar (2) som ger färg och frodig grönska längs med gången in på gården. I den trygga zonen närmst byggnaden finns olika lekalternativ, buskar i olika storlekar och höjder ramar in och skapar rum. Ett lekkök (3) ramar in av lite lägre spirea (*Spiraea japonica`Little Princess`*) och Vinbär (*Ribes sanguineum*) som är ätbar. Det befintliga trädet på platsen har fått sittbänkar och bord runt stammen och små lampor som glittrar i trädkronan. Pergolan (4) som löper längs med byggnaden kläs in med olika klättrväxter som bidrar till rumslighet och trevnad, men även för skugga och minskad värmeinstrålning i byggnaden. Här trivs klematis, rådhusvin, akebia, rosvin och ros (*Clematis*, *Parthenocissus*, *Akebia*, *Vitis cognitiaea*, *Rosa`Lykkefund`*). I hörnet av innergården har pergolan (4) vidgats till en uteateljé för skapande eller möjlighet till att sova utomhus i vagnar. Utanför pergolan finns sinnesträdgården, här ryms växter som stimulerar till att upptäcka med våra olika sinnen smak, lukt, känsel, hörsel och syn. Växterna här fyller olika funktioner (se växtlistan). Här finns exempelvis örter, (*Origanum* mfl) björnbär (*Rubus*) smultron (*Fragaria vesca*) och jordgubbar (*Fragaria x ananassa*) tillsammans med lammöra (*Stachys byzantina*) och bolltistel (*Echinops bannaticus*). Växterna här har även olika färger och former och gångarna som löper igenom sinnesträdgården består av olika markmaterial (barkflis, bambu, gräs, trä) som ger olika känsla att gå på eller röra vid (se koncept). Sandlådan (6) har försetts med en halvrunt kupolformat klätterstöd där klematis (*Clematis tangutica*) klättrar. Eftersom den ska klippas ner helt på senhösten ger den sandlådan sol vintertid när det behövs och skuggar sommartid. På den södra sidan av innergården (7) finns utrymme för att sätta upp en gunga om man önskar, men annars är det en yta för lek. Den inramas av lekbusskar, förslagsvis lagerhägg (*Prunus laurocerasus*), ungersk syrén (*Syringa josikae*), stephanandra (*Stephanandra incisa*) och kejsarolvon (*Viburnum x burkwoodii*). Nya träd som ger klättermöjlighet planteras också här, häggmispel (*Amelanchier lamarckii*) eller körsbärsplommon (*Prunus cerasifera`Nigra`*). Häcken runtom förskolegården består av tuja (*Thuja occidentalis`Smaragd`*) eftersom den är vintergrön och ger en ombonad och trygg känsla året runt. Vid sidan av förrådet (10) finns en vattentunna med tappkran och på spaljé längs förråd och staket klättrar björnbär (*Rubus`Loch Tay`*) som är en taggfri sort.

5.3.3 Den vidlyftiga zonen - Kaptan Krok

Den vidlyftiga zonen är tänkt att ge utrymme för lite mer kreativa lekar och motoriska utmaningar. I förrådet (11) finns det därför cyklar och andra lekredskap. Träden på andra sidan staketet (12) är äpple (*Malus domestica*), de fungerar både som klättrträd och ger frukt. En utmaning för den modige kan ju vara att nå upp till äpplena när trädet väl vuxit till sig. På vissa ställen längs med den slingrande vägen av packat stenmjöl finns spaljéer (13) i armeringsnät. Här klättrar rosvin (*Vitis cognitiaea*) som bildar tunnlar att ta sig igenom. Fantasin gör kanske dem till en cykeltvätt, ett ställe att tanka fordonet på eller en koja och ett gömställe i leken. Vid sidan av förrådet finns ett befintligt träd med en upphöjd scen byggd av trä (14). Bredvid står en musikvägg med olika föremål fastsatta för att ge olika ljud när du spelar på dem. Här kan du dansa, spela musik och sjunga, visa upp en teater eller ligga och vila och titta på molnen. Körsbärsplommon (*Prunus cerasifera`Nigra`*)

bildar tak över vägen (15) och ger känslan av en lund. Platsen blir som en dunge med klättrvänliga träd, kanske ett gömställe för pirater. Träden kan med fördel kombineras med lekbuskar, exempelvis rönnspirea (*Sorbaria sorbifolia*), lavendelvide (*Salix elaeagnus*), snöbär (*Symphoricarpos*) eller stephanandra (*Stephanandra incisa*) för ökad möjlighet till lek och äventyr. På den öppna platsen i mitten (16) finns Kapten Kroks sjörövarskepp, studsmattor och en vattenpump som barnen själva kan hämta vatten från. Fortsätter du gången bort till det norra hörnet (17) finns kullar och lekbuskar som inbjuder till kojbyggen och fantasilekar av olika slag. Buskar som korallkornell (*Cornus alba*), fläder (*Sambucus nigra*), olvon (*Viburnum*). Längs vägen (18) finns också lagerhägg (*Prunus laurocerasus*) tillsammans med spirea (*Spiraea*) bredvid körsbärskornell (*Cornus mas*) som är klättrvänlig och ett befintligt träd som skuggar. För att ta sig över den gång som går tvärs över förskolegården är mitt förslag en kulle med övergång för barnen och en gång med tunnel under för allmänheten. På så sätt berörs inte förskolegården av gången och det finns mindre risker, som att grindar inte är stängda, inblandade. På sidorna av kullen (19) sås med fördel ängsblommor. Det finns färdiga ängsblandningar att köpa och så ut. Fördelarna är att de inte behöver klippas med gräsklippare, är bra för biologisk mångfald och dessutom kan barnen gömma sig i det höga gräset. Ängen behöver trimmas ner, förslagsvis i augusti, och det vegetativa materialet ska forslas bort så att ytan behåller sin ängsvegetation. Vintertid går det att åka pulka här eftersom växterna är nedtrimmade och dessutom mår bra av att ytan trampas på och rörs om lite. Den här delen av gården har lekhus i form av tipis (20). Här finns möjlighet att undersöka elementet eld eller grilla, antingen till mellanmålet eller med föräldrar. För att rama in platsen används buskar, förslagsvis spirea (*Spiraea*) och syren (*Syringa vulgaris*) men även mindre träd som ullungrön (*Sorbus ulleungensis*) och hägg (*Prunus padus*) som är lämpligt för lek och klättring.

5.3.4 Den vilda zonen - Landet Ingenstans

Över kullen, som kantas av staket, leder vägen till den vilda zonen. Här finns dolda utmaningar. Stora träd (22) inbjuder till klättring och lek vid foten av kullen. Det är kaukasisk vingnöt (*Pterocarya fraxinifolia*) som kastar sin skugga och ger insynsskydd från husen bredvid. Tower Bridge (23) tornar upp sig över området med lianer som hänger ner under hängbron, redo att hjälpa den som ska ta sig över krokodiltrasket därunder. Murgröna (*Hedera helix*) och klätterhortensia (*Hydrangea anomala*) svingar sig högt uppför väggarna till tornen. Bredvid kantas vägen (24) av hög bambu (*Phyllostachys bissetii*) och (*P. aureosulcata*) som blir en intressant lekmiljö med kojbyggen, snåriga stigar och rumslighet. Ljudet när bambun rasslar i vinden tillför också något för sinnet. I hörnet (25) bakom bambun finns klätterträd. Här står lönnar (*Acer*) i olika varianter som bidrar med löst material och klättermöjligheter till leken. Höjden på dem gör att de även skyddar mot insyn från husen bredvid. Längre bort på mot norr finns en hinderbana (26) och inne bland träden (27) döljer sig olika utmaningar. Här kan du träna styrka, motorik och mod på olika sätt. Befintliga lövträd blandas med nya arter där det är möjligt (27, 29) av tall, rönn och häggmispel (*Pinus*, *Sorbus* och *Amelanchier*). Även lekbuskar (28) och ätbara buskar finns här, exempelvis olvon, smällspirea och vinbär (*Viburnum*, *Physocarpos*, *Ribes*). Några kullar (27) har byggts upp för en varierad topografi. Markmaterialen består av barkflis, sand och gräs. Huvudgångarna har en yta av packad stenmjöl för ökad tillgänglighet.

5.3.5 Koncept- Peter Pan och Landet Ingenstans

PETER PAN OCH LANDET INGENSTANS

GESTALTNINGSFÖRSLAG TILL FÖRSKOLEGÅRD
HELSINGBORG, NÄRLUNDA
TINA JOHANSSON, 2020-03-08

Gestaltningen bygger på forskning om barns utemiljö som förespråkar en rik, grön miljö med plats för barns fantasi och skapande. Barn stimuleras i en miljö som är varierad och innehållsrik utan att vara uppstyrd. Det utmanar deras sinnen och ger möjlighet för dem att själva påverka sin lekmiljö. Varierad topografi skapar tillsammans med klätterträd, lekbuskar, lekredskap och vindlande gångar, utmaningar på varje barns nivå och tillgodoser barns olika behov.

Konceptet Peter Pan och landet Ingenstans ger känslan av fantasi och lekfullhet, grönska som vindlar och väller över, både i trygga lugna platser och mer fartfyllda. Utmaningar döljer sig bland träd och buskar som testar mod och bygger tillit till den egna förmågan. Här finns plats för skapande, att upptäcka sinnen som smak, doft, känsel, hörsel och syn och för lek med vatten och växtmaterial. Välkommen till förskolegården Landet Ingenstans, där endast fantasin sätter gränser.

Entrén till förskolegården har en färgglad inramning med ett målat trästaket. Grinden kan få en portal inramad av klättrväxter och med plats för förskolans namn på en skylt. På stolparna hänger lyktor på piratkrokar. I träden vid entrén glittrar små lampor som ger ett välkomnande in i sagans magiska värld.

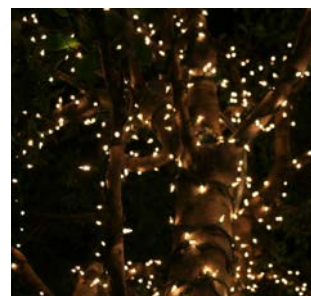

BILD 18.
"Tree Christmas" by Orin Zebest is licensed under CC BY 2.0

Tingeling - en trygg hemvist

Pergolan längs med huset ramas in av olika klätterväxter som ger en mysig och ombonad känsla men även välbehövlig skugga. Här finns taggfria björnbär och rosor tillsammans med växter som ger fin höstfärg. Värmeinstrålningen minskar sommartid och blir högre vintertid när växternas tappat bladen. Den runda sandlådan har skydd mot söder i form av klätterväxter på ett flätat rundat ramverk.

I uteateljén under pergolans tak finns skattkistor med förvaringsmöjlighet. Placerade mellan stolparna skyddar de även växternas rötter från barnspring.

Runt det stora trädet vid huset byggs bänkar och bord för lek, en sittplats ute för olika projekt.

Tingelings hus, byggt av grenar och trä fungerar som lekhus och bidrar till naturkänslan.

Sinnesträdgården - smak, doft, känsel, hörsel, syn

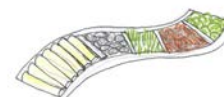
BILD 19. *Stachys byzantina* - känsel
"Orelha-de-lebre" by musicienneusilence is licensed under CC BY-NC-SA 2.0

BILD 20. *Lavandula angustifolia* - doft
"Alhucema rizada (Lavandula dentata) 1" by jardinero algeiras is licensed under CC PDM 1.0

BILD 21. *Rubus 'Loch Tay'* - smak
"File:Rubus fruit.jpg" by Péter Nagy is licensed under CC BY 2.0

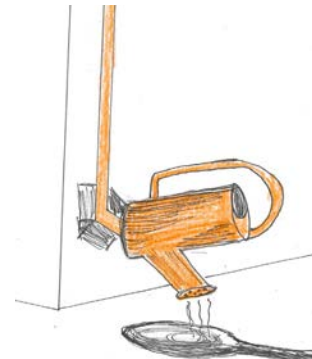
Gångstig i sinnesträdgården. Barfotagång eller känna med händerna på olika material, hårda som mjuka.

Vatten på olika vis

Dagvattnet tas om hand på olika vis. Tunnor med kran fångar upp vattnet vid stuprör. Här kan även de yngsta barnen utforska vatten på ett säkert sätt.

BILD 19. by zeevvez is licensed under CC BY 2.0

Vattenrännor går från husets stuprör via små fördjupningar i den platsgjutna betongen ner i planteringsbäddarna vid sinnesträdgården istället för att belasta dagvattenssystemet.

Ett annat mer lekfullt sätt att göra vatten tillgängligt är att montera en vattenkanna på ett stuprör eller installera en vattenpump där barnen kan pumpa upp vatten när som helst.

Pirater, eld och vilda lekar

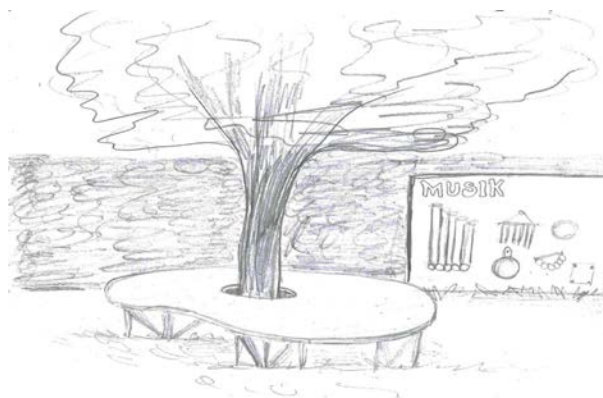
Eld är spännande att utforska. Inne på gården finns möjlighet bygga upp en samlingsplats för grillkvällar med föräldrar, ett mellanmål ute eller något pedagogiskt experiment.

Tipis av grenar eller tyg kan fungera som skydd för väder och vind men även som en annan form av lekhus.

Kapeten Kroks skepp ligger förtöjd i Piratviken. Ta dig ombord och styr iväg dit fantasin för dig.

Lyssna..
Spela..
Dansa..

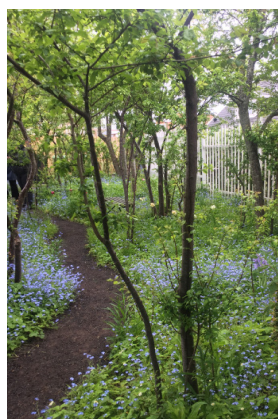

En scen i trä i skuggan under ett träd. Spela musik på musikväggen bredvid, uppträd med egen teater, sjung, eller använd den som bord. Kanske blir det en plats för vila eller att studera trädets blad, molnen på himlen eller fåglarnas flykt?

.. "den andra stjärnan till vänster, sedan rakt fram tills morgonen gryr.." - Peter Pan

Vart hamnar du när du stiger in genom den blå dörren?

På väg till eller ifrån, genom lunden av *Prunus cerasifera* kan allt hända. Är det kortaste vägen till klätterträdet?

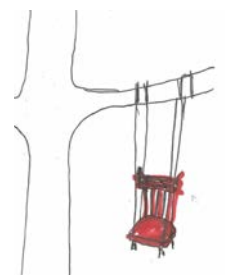
Lekbuskar att bygga koja, leka på tu man hand eller bara kunna vara för sig själv ett litet slag. *Prunus laurocerasus* är grön året om.

Barkflis är tåligt och hjälper till att hålla fukten kvar i marken åt växterna.

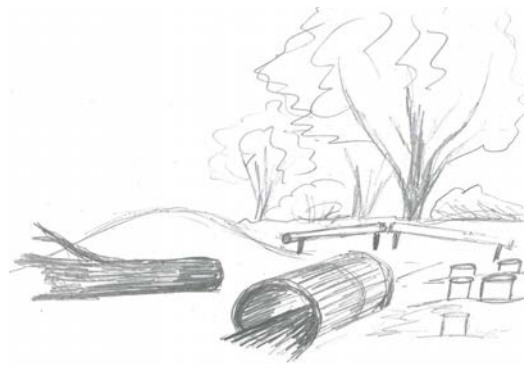
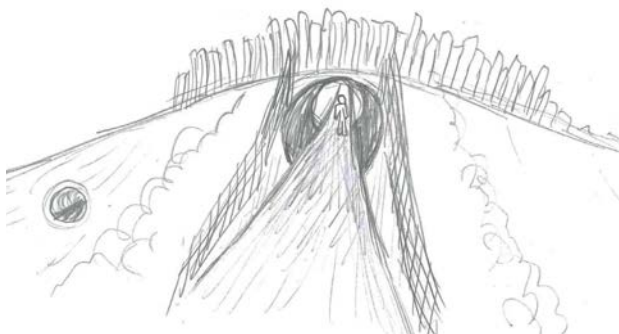
En flerstammig *Prunus padus* blir med tiden ett stort klätterträd.

Den röda gungan gömmer sig bland träd och grenar.

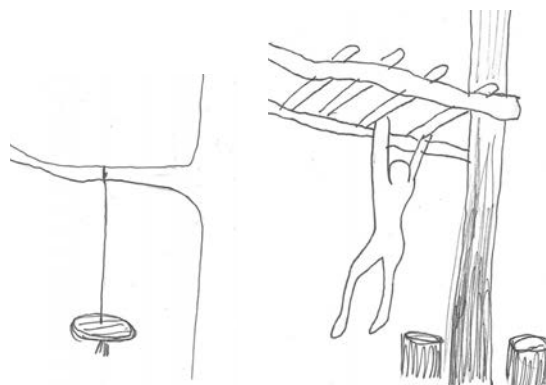
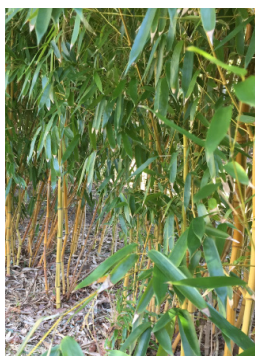
Landet Ingenstans - där endast fantasin sätter gränser

Färden fortsätter över kullen och ängarna till Landet Ingenstans. Här finns bambudalen, skogen och den stora hängbron. Inne bland träden väntar spännande överraskningar och utmaningar. Se upp för krokodilerna, svinga dig vidare i en lian eller ta klättrväggen upp till tornet.

Vägen till Landet Ingenstans går genom blomsterängarna över fantasins bro. Allmänheten får ta gångtunneln till andra sidan förskolegården.

Hinderbanan är en av utmaningarna, över stock och sten mot skogen. Armgången och gungan finns också bland träden.

Bambudalen och skogen ger möjlighet till kojbyggen och lek. Här finns gott om löst material, grenar och växter som kan användas. I träden och på Tower Bridge klättrar *Hedera helix* och *Hortensia anomala*. De olika vägarna upp i tornen har olika svårighetsgrad för att utmana. Hängbron är läskigt vinglig och krokodilerna lurar därunder.

5.3.6 Växtlista - Gestaltungsförslaget

Tabell 4. Växtlista Gestaltungsförslag.

Växtlista Närlunda förskolegård	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Funktion	Anmärkning	
Träd och landskapsträd	<i>Acer ginnala</i>	ginnalalönn	klättring, löst material, höstfärg	flerstammig	
	<i>Acer saccharinum</i>	silverlönn	höstfärg, löst material		
	<i>Amelanchier lamarckii</i>	häggmispel	klättring	flerstammig	
	<i>Cornus mas</i>	körsbärskornell	klättring	flerstammig	
	<i>Malus domestica</i> 'Aroma'	äpple	ätbar		
	<i>Malus floribunda</i>	bukettapel	löst material,		
	<i>Pinus nigra</i>	svarttall	löst material, klättring		
	<i>Prunus cerasifera</i> 'Nigra'	körsbärsplomon	rumslighet, klättring	flerstammig	
	<i>Prunus padus</i>	hägg	rumslighet, klättring	flerstammig	
	<i>Pterocarya fraxinifolia</i>	kaukasisk vingnöt	löst material, skugga, klättring	flerstammig	
	<i>Sorbus aucuparia</i>	rönn	klättring, löst material, höstfärg	flerstammig	
	<i>Sorbus ulleungensis</i> 'Dodong'	ullungrönn	löst material, prydnad, höstfärg		
	<i>Thuja occidentalis</i> 'Smaragd'	tuja	häck	städsegrön	
	Buskar	<i>Cornus alba</i>	korallkornell	koja	
		<i>Physocarpus opulifolius</i>	smällspirea	skydd, löst material, rumsbildande	
<i>Prunus laurocerasus</i>		lagerhägg	skydd, rumsbildande vintergrön		
<i>Ribes nigra</i>		svarta vinbär	ätbart, lekbuskar		
<i>Ribes rubrum</i>		röda vinbär	ätbart, lekbuskar		
<i>Salix elaeagnus</i>		lavendelvide	skydd, lekbuske		
	<i>Sambucus nigra</i>	fläder	löst material, koja		

Växtlista Närlunda förskolegård	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Funktion	Anmärkning
	<i>Sorbaria sorbifolia</i>	rönnspirea	lekbuske	
	<i>Spiraea betulifolia</i> `Tor´ E	björkspirea	skydd, lekbuske, avgränsning	
	<i>Spiraea japonica</i> `Little Princess´	praktspirea	avgränsning, lekbuskar	
	<i>Spiraea x</i> <i>Vanhoutteii</i>	bukettspirea	koja, lekbuske	
	<i>Stephanandra</i> <i>incisa</i> `Crispa´	liten stephanandra	avgränsning, lekbuskar	
	<i>Symphoricarpos</i> <i>doorenbosii</i> `Mother of Pearl´	snöbär	rumslighet, skydd	
	<i>Syringa vulgare</i>	bondsyrén	Lekbuskar, koja	
	<i>Syringa josikaea</i> `Oden´ E	ungersk syrén	Lekbuskar, koja	
	<i>Viburnum x</i> <i>bodnantense</i> `Dawn´	hybridkejsarolvon	Lekbuskar, koja	
	<i>Viburnum x</i> <i>burkwoodii</i>	hybridolvon	Lekbuskar, koja	
Bambu	<i>Fargesia murielae</i> `Superjumbo´	bergbambu	vintergrön, lekbuskage	används som alternativ till Phyllostachys
	<i>Phyllostachys</i> <i>aureosulcata</i>	bambu	Lekvegetation/koja	Kräver rotspärr i metall, 70 cm djup och med 40 cm överlapp i skarvar
	<i>Phyllostachys</i> <i>bissettii</i>	bissettbambu	Lekvegetation/koja	Kräver rotspärr i metall, 70 cm djup och med 40 cm överlapp i skarvar
Perenner	<i>Achillea</i> <i>filipendulina</i> `Parkers Variety´	röllika	sinnesträdgård, syn (färg gul)	
	<i>Ajuga reptans</i>	revsuga	marktäckare	
	<i>Echinops</i> <i>bannaticus</i>	bolltistel	sinnesträdgård, känsl	
	<i>Fragaria x ananassa</i>	jordgubbe	sinnesträdgård, smak	
	<i>Fragaria vesca</i>	smultron	sinnesträdgård, smak	
	<i>Hemerocallis</i> `Mauna Loa´	daglilja	sinnesträdgård, syn (orange)	

Växtlista Närlunda förskolegård	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Funktion	Anmärkning
	<i>Hemerocallis</i> `Pardon Me´	daglilja	sinnesträdgård, syn (cerise)	
	<i>Hosta fortuneii</i>	funkia	sinnesträdgård, syn (grön)	
	<i>Hylotelephium</i> `Herbstfreude´	kärleksört	sinnesträdgård, syn, (rosa) smak	
	<i>Lavandula angustifolia</i>	lavendel	sinnesträdgård, doft, syn (lila)	
	<i>Nepeta x fassenii</i> `Walkers Low´	kantnepeta	sinnesträdgård, doft, syn (blålila)	
	<i>Rheum rhabarbarum</i>	rabarber	sinnesträdgård, smak	
	<i>Stachys byzantina</i> `Silver Carpet´	lammöra	sinnesträdgård, känsl	
Lök/Knöl	<i>Narcissus poeticus</i>	pingstlilja	vårfägring	planteras i PL-bäddar
	<i>Narcissus pseudonarcissus</i>	påsklilja	vårfägring	planteras i PL-bäddar
	<i>Scilla bifolia</i>	tidig blåstjärna	vårfägring	planteras i gräsmatta/skogsbryn/lekbusskar
	<i>Scilla siberica</i>	rysk blåstjärna	vårfägring	planteras i gräsmatta/skogsbryn/lekbusskar
Klätterväxter	<i>Akebia quinata</i>	akebia	pergola, ätliga frukter, löst material	
	<i>Clematis vitalba</i> `Summersnow´	klematis	pergola	
	<i>Clematis tangutica</i>	klematis	Sandlåda	klippas ner helt på senhösten
	<i>Hedera helix</i>	murgröna	Klättra i staket och träd	
	<i>Hydrangea anomala ssp. petiolaris</i>	klätterhortensia	Klättra i staket och träd	
	<i>Rosa</i> (Helenaegruppen) `Lykkefund´	klätterros	Pergola, sinnesträdgård, doft	Taggfri
	<i>Rubus</i> `Loch Tay´	björnbär	ätbart, pergola	Taggfri
	<i>Parthenocissus tricuspidata</i> `Veitchii´	rådhusvin	pergola, höstfärg	

Växtlista Närlunda förskolegård	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Funktion	Anmärkning
	<i>Parthenocissus inserta</i>	vildvin	pergola, höstfärg	
	<i>Vitis cognitiaea</i>	rostvin	pergola, höstfärg	
Örter	<i>Allium schoenoprasum</i>	gräslök	sinnesträdgård, smak, doft	
	<i>Origanum vulgare</i>	oregano	sinnesträdgård, smak, doft	
	<i>Petrocelinum crispum</i>	persilja	sinnesträdgård, smak, doft	
	<i>Thymus vulgaris</i>	timjan	sinnesträdgård, smak, doft	

6. Diskussion

6.1 Växters tålighet och funktion

Utifrån tidigare studier (examensarbeten) kring vegetation och syftet med min studie, att undersöka vilka växter som är tåliga och vilken funktion vegetation kan få på förskolegårdar, har jag kommit fram till några kriterier som är lämpliga att ha med sig vid urval av vegetation. *Klättrvänlig vegetation* i form av träd och landskapsträd är viktigt. Barn klättrar mycket och gärna, Andersson (2013) visar många exempel på slitage på grund av klättring vilket är en tydlig indikation på att barns lust att klättra är stor, precis som forskningen framhåller (Masiulani & Cummins (2017); Jansson (2015). Den här studien visar att det finns flera goda exempel på flerstammiga träd, exempelvis *Amelanchier lamarckii*, *Prunus padus* och *Pterocarya fraxinifolia*, som är tåliga och utmärkta för klättring. Framförallt de äldre barnen på förskolan behöver de utmaningar som klättringen ger.

En annan funktion som växtmaterial bidrar med är *skydd*, ett ställe där barn kan dra sig tillbaka och få vara ifred eller observera andra barns lek. Växter som är lämpliga för den funktionen är de som omnämns som lekbuskar/skydd/koja i tabellen ovan (tabell 4). Det kan vara olika typer av olvon (*Viburnum*), snöbär (*Symphoricarpos*), syrén (*Syringa*) eller spirea (*Spiraea*). Något som kan vara värt att ta med sig i val av lekbuskar utifrån funktion, är växternas olika habitus. Det kan spela stor roll för både intryck och lekfunktion om busken är vasformad, exempelvis hybridkejsarolvon (*Viburnum x bodnantense*) som ger ett mer öppet intryck i barns ögonhöjd, eller om den är kompakt och mer ogenomtränglig som snöbär (*Symphoricarpos*). Det mest lämpliga ur flera synvinklar är att mixa olika buskar utifrån habitus och funktion. Det leder till att lekmöjligheterna ökar, när funktioner som kojor, gångar, eller att gömma sig finns på samma plats. En mix av buskar gör även att risken för sjukdomsspridning bland växterna minskar jämfört med om större bestånd av samma växt skulle användas.

Buskar har även som funktion att skapa *rumslighet*, som är en viktig aspekt för att tillgodose barns olika behov. Många barn klarar inte av att ta in intryck från hela förskolegården på en gång, utan fungerar bättre om miljön är uppdelad. Alla buskar, men även lite lägre flerstammiga träd fungerar som avgränsningar och skapar rumslighet.

Vegetation bidrar även med stor andel *löst material* som är en tillgång för varje lekmiljö. Barns fantasi stimuleras av tillgången till löst material och leken utvecklas vidare. Enligt Mårtensson (2004) ska lekmiljön erbjuda ramar utan att precisera innehållet, och det är precis vad löst material bidrar till. Det ger barnen möjligheter att själva utforma, ändra, flytta och därmed skapa sin egen miljö och egna lekar. Flera av växterna som lyfts fram i den här studien har funktionen löst material, några exempel är rönn (*Sorbus aucuparia*), lönn (*Acer*), bukettapel (*Malus floribunda*) och tall (*Pinus*).

Studier pekar också på att en *variation i topografin* är att föredra för att stimulera och ge utmaning. Det viktiga är att använda *olika typer av vegetation* och rätt vegetation, som tål markpackning, slitage och klättring (Olsson, 2006). Vegetation ger lekmiljön ett sammanhang utan att precisera vad som ska göras/lekas på platsen (Jansson, 2008).

6.2 Gestaltning av lekmiljöer

Flera av de teoretiska studierna pekar åt samma håll, det vill säga att skapa lekmiljöer med barnperspektiv och inte gestalta en miljö som är förutbestämd och ”färdig”. Det viktiga barnperspektivet förs fram av flera studier (Kylin 2004; Mårtensson, 2004; Jansson, 2015; Masiulanic & Cummins, 2017). De framhåller betydelsen av att barn själva får delta i skapandet av sin lekmiljö och lyfter samtidigt hur viktigt det är för upplevd trivsel, att få lov att påverka sin miljö. Miljön behöver utmana, vara föränderlig och ge möjlighet att gå in i en fantasivärld (Miranda et al 2017; Jansson 2015). Förskolegårdar som jag har sett och upplevt i mitt tidigare yrke som förskollärare, verkar inte vara gestaltade utifrån barnens röster eller forskning, utan mer efter prefabricerade lekmaterial. Vegetation har ofta dessutom varit en väldigt liten del av miljön, trots dess olika funktioner i lek. En kommande viktig del i gestaltningsprocesser, blir att ännu mer lyfta fram vegetationens fördelar och tillgång i barns lekmiljöer. Förskolegård 2 i den här studien, som var anlagd 2016, visade dock på större artrikedom så kanske den inställningen är på väg att ändras. Lekmiljöers främsta funktion är som jag ser det, att vara en tillgång för att utveckla barns fantasi och skapande, men även vara en plats som ger en trygg, social arena att utforska och testa sina gränser på. Vad vågar jag göra, vad kan jag göra och vad händer om jag gör såhär? Leken i sig har inga begränsningar så varför ska lekmiljön begränsa den? Komplexiteten i att bygga upp en stimulerande lekmiljö är tydlig, det finns inget givet, men mycket forskning som pekar i samma riktning och flera aspekter, OPEC och 7C:s, (Mårtensson, 2013; Jansson & Andersson 2018) som är väl värd att ta upp och diskutera vid olika val i gestaltningsprocessen.

Forskningen framhåller betydelsen av den gröna förskolegården för barns hälsa och välbefinnande. Det är en viktig del att lyfta fram för att fortsätta att främja lek och välmående hos barn (Mårtensson 2004; Mårtensson, 2013; Masiulanic & Cummins 2017). Regelverket i Sverige möjliggör dock att bygga förskolor utan gård, eftersom det är upp till varje kommun att bestämma förskolegårdars storlek (Kylin & Bodelius, 2015). Vikten av att ha en förskolegård kan inte nog poängteras.

Markmaterialen skiljer sig kraftigt åt på de båda inventerade gårdarna. Eftersom den här studien är för liten kan inga slutsatser dras, men dagens utformningsprinciper verkar skilja sig en hel del från gårdagens. Utvecklingen tycks ha gått i en riktning mot mer hårdgjorda material som till viss del är konstgjorda, exempelvis gummi-asfalt och konstgräs. Skötsel och kostnader är de skäl som jag kan se till att det blir sådana lösningar. Intrycket av den mer nyanlagda förskolegården är hårt och kallt. Den känns inte särskilt lekvänlig och jag kan inte låta bli att tänka på mjuka barnknän som kryper omkring på stenkrossen bland buskarna.

I den här studien har jag inte fokuserat så mycket på tillgänglighet. Det känns som ett väldigt stort och omfattande område och jag har valt att lägga fokus mer på växtmaterial och vad som fungerar där än på de hårda materialen och vilka som bör användas. Tillgänglighetsaspekten är otroligt viktig och verkligen en faktor att ta med i en gestaltningsprocess, men eftersom ansvaret för projekteringen i det här fallet i Helsingborg ligger på en anläggningsfirma, så har jag valt att utgå från att de väljer lämpliga markmaterial. Anläggaren och jag har diskuterat att gångarna på gården ska bestå av stenmjöl istället för asfalt, men jag kommer inte vara med i den slutgiltiga gestaltningen och vet inte vad som bestäms.

6.3 Växtval

På förskolegård 1 domineras växtvalet av bok (*Fagus sylvatica*) som därmed visar hur tålig den är. Den används som häck, berså, klätterträd och som stora träd som ger skugga. I häcken har barnen en koja och en gång där de leker ofta, men trots det syns inget direkt växtslitage. Det som förvånar mig mest i studien är att sinnesträdgårdens perenner och örter klarat sig så bra. Perennerna verkar klara både markpackning, påkörning av cyklar och att barnen plockar och drar i växterna. Enligt pedagogerna leker barnen i de växter som finns på gården, och det hade varit intressant att undersöka hur deras lek hade förändrats om lämpliga lekbuskar och flerstammiga landskapsträd planteras in.

På förskolegård 2 reflekterade jag över att träd på högstam valts ut. Vilket kan syftet ha varit? Har de utgått från att träd är mer lättetablerade i större kvalitéter? Eller är det en skötsel fråga och en ekonomisk aspekt som fått råda? Fördelen är att trädkronorna kommer att skugga gården snabbare, men då är valet av vissa arter lite märkligt. *Larix sibirica* växer förvisso snabbt, men ger inte så mycket skyddande skugga. Den bidrar däremot med löst material i form av roliga kottar som kan användas i lek. De sitter dock alltför högt för att barnen ska kunna nå dem själva. Pelarformad *Fagus sylvatica* 'Dawyck' är heller inte det träd som ger mest skugga, utan blir ganska kompakt och smal i sitt habitus. Däremot anser Andersson (2013) att träd med lågt satta grenar kan bli utmärkta klätterträd. Här har de dock valt kvalitén högstam så utifrån barns perspektiv är det återigen ett märkligt val och definitivt inget klätterträd. Kylin (2004) har en poäng i att barnasinnen behöver vara kvar hos den som gestaltar en förskolegård, vilket tycks ha saknats här. Antingen har avsikten varit att det inte ska finnas klätterträd, eller så har klättring inte funnits med som funktion i designerns gestaltningsprocess och växtval. Några av växtvalen är även potentiellt giftiga eller allergena, exempelvis *Kolkwitzia* och *Polygonatum*. Det gör att jag väljer bort de växterna i mitt gestaltningsförslag till förskolan på Närlunda (Tabell 4).

Det fanns även skillnad i hur tätt växterna på förskolegård 2 var placerade. Bland de lekbuskar som stod glesare placerade fanns spår av lek, men inte där buskarna var tätare placerade, vilket tyder på att placeringen påverkar lekmöjligheterna. Observationer på plats när barnen leker ute hade varit intressant för att se vilken skillnad det gör och hur det påverkar leken. Det hade kunnat kopplas till Mårtenssons (2013) verktyg OPEC för analys om miljöns uppbyggnad.

Båda förskolegårdarna i den här studien har varit förhållandevis stora till ytan, båda runt 50 kvm/ barn, något som påverkar hur väl växterna klarar slitaget som uppstår. De växter som jag har

inventerat ser ut att ha klarat sig väl, vilket till viss del kan bero på en relativt stor friyta jämfört med exempelvis Helsingborgs stad som har 25 kvm/barn som riktlinje.

Mitt mål med den här studien var att kunskapen om lämpligt växtmaterial skulle ligga till grund för gestaltungsförslaget. Den växtlistan (Tabell 4) baseras på de studier jag tagit del av, men jag har även lagt till några växter som kan vara intressanta att prova. Det är bra att kartlägga vilka växter som är tåliga och klarar intensivt slitaget över tid så att vi så småningom får fram säkra kort och kan skapa hållbara lekmiljöer. Om vi däremot vill komma vidare och inte fastna i att använda samma växter överallt så behöver även nya provas. Därför har jag lagt till bambu, (*Phyllostachys aureosulcata*) och (*Phyllostachys bissetii*) och även några olika varianter av olvon, (*Viburnum*) på växtlistan till Närlunda trots att jag inte tagit del av några studier kring just de växterna. Några växter som visat sig vara bra ur slitagesynpunkt har jag valt att inte ta med i min växtlista på grund av toxiska eller allergena egenskaper (giftinformation.se).

6.4 Metoddiskussion

Valet av de olika gårdarna för inventering har fungerat bra, de har synliggjort olika typer av vegetation och olika mycket vegetation. Januari månad är dock inte den bästa att genomföra inventering av växter, eftersom många perenner är nedvissnade och inte kan ge någon information om skick och tålighet. Det har även varit svårt att bedöma vilken art av exempelvis *Hydrangea* eller *Prunus* jag haft framför mig, eftersom de inte har utslagna blad och/eller knoppar och blommor. Även om jag har god växtkänedom är just lignoser på bar kvist en kunskap jag märkt att jag saknar och hade haft stor nytta av. Resultatet i den här studien blir därför inte så bra som det kunde ha blivit om årstiden varit en annan. För att få ett mer tillförlitligt resultat angående vilka växter som klarar av slitaget som en förskolegård innebär, hade jag behövt inventera växtmaterial på betydligt fler förskolegårdar. För att få en ännu tydligare bild av växternas funktion hade det varit intressant att intervjua barn och pedagoger på förskolorna.

Gestaltningprocessen har verkligen underlättats av att jag har fått vara med på möten och haft god kontakt med projektledaren i Helsingborg. Hon har bidragit med mycket information och varit väldigt samarbetsvillig. Diskussionerna där har lyft fram komplexiteten i att gestalta utemiljöer för barn, det handlar inte bara om forskning, utan om kostnader, framtida skötsel och olika funktioner, både i huset och på gården som bör samverka. Växtförslagen till förskolegården i Helsingborg hade kunnat vara mer precisa om jag haft mer tid att lägga på en utförligare platsanalys med inmätning av träd och artdefinition av de befintliga träden på platsen. Den insikten tar jag med mig till nästa gång en grönmiljö ska gestaltas. Hur arter etablerar sig i förhållande till varandra och till befintliga storvuxna träd har jag för lite kunskap om och därför inte tagit hänsyn till i mitt gestaltungsförslag. Jag hoppas att anläggaren till den här platsen, som även ritar den slutliga versionen av förskolegården, tar med den kunskapen i sin planering.

6.5 Vidare forskning

Framöver kan det vara intressant att göra intervjuer med personal och barn för att få fram bättre förutsättningar för växters funktion i barns lek. Ur gestaltningssynpunkt hade det varit ett bra verktyg för att ytterligare sätta sig in i hur barn använder sig av växtmaterialet på förskolegården. Exempelvis kanske avståndet som lekbuskarna planteras på har betydelse för hur, och eventuellt om, barnen leker där. Observationer och intervjuer med barn på förskolegårdar hade kunnat ge god kunskap för att planera ännu bättre förskolemiljöer ur ett barnperspektiv. Jag blir även nyfiken på att undersöka vilka kriterier som faktiskt ligger till grund för olika materialval, både markmaterial och växter. Hur stor del av den totala budgeten avsätts till förskolegården? Är det praktiskt genomförbart att anlägga den sortens miljö som forskningen visar att barns lekmiljöer behöver vara?

7. Slutsats

Två inventeringar är för lite för att få en bild av hur tåligt växtmaterialet som använts är, men tillsammans med andra, redan gjorda växtstudier, har jag ändå kunnat sammanställa en växtlista (Tabell 4) med både lignoser, perenner och klättrväxter som verkar vara tåliga och användbara på förskolegårdar, vilket även var syftet i studien.

Växternas funktion har tillfört mycket till gestaltungsförslaget och varit en stor del i designprocessen. De har bidragit till att jag nått mitt mål om att gestalta en grön och lekfull utemiljö.

Den praktiska delen med gestaltungsförslaget har förankrat de teoretiska kunskaperna i den här studien och bidragit till att jag har lärt mig så mycket mer än om jag enbart gjort en litteraturstudie.

8. Källförteckning

Andersson, P. (2013). Växtmaterial för klättrande barn. Examensarbete. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Axelsson, P. (2013). Växter för miljöer där barn leker en analys med utgångspunkt från Halmstad kommun. Examensarbete. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

BoGrönt. Växtzonkarta. <https://bogront.se/zonkarta/>. Hämtad: 2020-04-14

Boverket (2015). Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö. Karlskrona: Boverket.

Giftinformationscentralen. giftinformation.se <https://giftinformation.se/vaxtregister>. Hämtad 2020-03-04.

GoogleMaps. <https://www.google.se/maps/>. Hämtad 2020-04-14

Helsingborgs stad, Stadsförvaltningen. (2019) Riktlinjer för skolgårdar och förskolegårdar - information och riktlinjer kring utformning av skolgårdar och förskolegårdar i Helsingborgs stad. <https://foretagare.helsingborg.se/wp-content/uploads/sites/2/2019/05/riktlinjer-for-skolgardar-och-forskolor-2018-a4-uppslag-low.pdf> Hämtad: 2020-03-08

Jansson, M. (2008). Children's Perspectives on Public Playgrounds in Two Swedish Communities (2008). *Children Youth and Environments*, vol. 18 (2), pp. 88–109 Colorado University.

Jansson, M., Gunnarsson, A., Mårtensson, F. & Andersson, S. (2014). Children's perspectives on vegetation establishment: Implications for school ground greening. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 13 (1), pp. 166–174 Elsevier GmbH.

Jansson, M. (2015). Children's perspectives on playground use as basis for children's participation in local play space management. *Local Environment*, vol. 20 (2), pp. 165–179 Routledge. DOI: <https://doi.org/10.1080/13549839.2013.857646>

Jansson, M. & Andersson, C. (2018). *Lekplatsers kvalitet: verktyg för värdering och utveckling*. Alnarp: Movium Fakta.

Kylin, M. (2004). *Från koja till plan: om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang*. Dept. of Landscape planning, Swedish Univ. of Agricultural Sciences.

Kylin, M. & Bodelius, S. (2015). A Lawful Space for Play: Conceptualizing Childhood in Light of Local Regulations (2015). *Children, Youth and Environments*, vol. 25 (2), pp. 86–106 Board of Regents of the University of Colorado.

Kylin, M & Bodelius, S. (2015). Riktlinjer för lek svenska kommuners arbete med planering av platser för barn: reflektioner kring hur föreställningar om barn och barndom påverkar utformningen av staden = Guidelines for play?: planning for children in Swedish municipalities: reflections on how concepts of children and childhood affect contemporary planning in urban societies. Rapport. Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Masiulonis, K. & Cummins, E. (2017). How to grow a playspace: development and design. London: Routledge.

Miranda, N., Larrea, I., Muela, A. & Barandiaran, A. (2017). Preschool Children's Social Play and Involvement in the Outdoor Environment. *Early Education and Development*, vol. 28 (5), pp. 525–540 Routledge. DOI: <https://doi.org/10.1080/10409289.2016.1250550>

Mårtensson, F. (2004). Landskapet i leken: en studie av utomhuslek på förskolegården. Alnarp: Dept. of Landscape planning, Swedish Univ. of Agricultural Sciences,. Available at: <http://epsilon.slu.se/a464.pdf>

Mårtensson, F (2013). Vägledande dimensioner för barns utomhuslek. Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. <http://www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1027>

Olsson, A. (2006). Buskar för barns utemiljö kriterier för fungerande växtval. Examensarbete. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.